

М. С. Пузирьов

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ, ЗУМОВЛЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

З точки зору кримінологічної науки розглянуто загрози національній безпеці України, зумовлені військовою агресією російської федерації. Визначено їх основні види, а саме: 1) людські втрати; 2) тимчасова окупація державою-агресором частини території України; 3) значні економічні збитки; 4) загрози екологічного характеру; 5) «мінна небезпека»; 6) зростання рівня злочинності в умовах воєнного стану; 7) зосередження у великій кількості населення вогнепальної зброї. Запропоновано основні кримінологічні заходи щодо подолання (мінімізації наслідків) загроз національній безпеці України, спричинених військовою агресією з боку рф.

Ключові слова: національні інтереси; військово-політичне керівництво; державна безпека; національна безпека; загрози; військова агресія; воєнний стан; кримінологічна характеристика; злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; воєнні злочини; вимушена міграція; незаконний обіг вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну, розпочате 24 лютого 2022 р., стало найбільшою реальною загрозою воєнного характеру для нашої держави у ХХІ ст. Саме військова агресія рф поставила під загрозу більшість національних інтересів України (визначених п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України»): життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян [1]. Відтак, зважаючи на понятійний апарат зазначеного Закону (зокрема п. 4, 9 ч. 1 ст. 1), внаслідок появи й безпосередньої дії загроз воєнного характеру фокус уваги військово-політичного керівництва трансформувався із забезпечення державної безпеки в забезпечення національної безпеки України, хоча ці два терміни дуже схожі за змістом у контексті захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних і потенційних загроз.

Окрім воєнних загроз, які також негативно впливають на стан захищеності життєво важливих національних інтересів, реальну й потенційну загрозу як державній, так і національній безпеці становлять не тільки поява раніше невідомих суспільно небезпечних явищ (найпоширенішими й найнебезпечнішими з яких в умовах воєнного стану стали колабораційна діяльність (ст. 111-1 Кримінального кодексу (КК) України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) та інші діяння, криміналізовані у зв'язку з військовою агресією рф проти України), але й пов'язана з цим зміна структури злочинності в нашій країні. Більше того, з кримінологічної точки зору можна прогнозувати й зміну причин та умов (детермінантів) злочинності як в умовах воєнного стану, так і в повоєнний період. Відповідні криміногенні явища можуть становити потенційну загрозу невоєнного характеру для життєво важливих національних інтересів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку галузевої науки в умовах воєнного стану проблематику забезпечення державної та національної безпеки України, у т. ч. кримінально-правовими та кримінологічними засобами й заходами, досліджують такі вчені, як: В. Батиргарєєва, С. Белай, І. Богатирьов, А. Вознюк, С. Годлевський, В. Дьордяй, І. Євтушенко,

© М. С. Пузирьов, 2023

П. Зеленьак, О. Кваша, О. Колб, І. Копотун, Ю. Левченко, В. Мальцев, І. Медицький, А. Микитчик, Р. Мовчан, С. Мозоль, Є. Назимко, Є. Письменський, Т. Тіточка, О. Ткаченко, О. Шармар та ін.

Водночас визначення ролі кримінологічної науки для з'ясування кризових явищ, зумовлених військовим вторгненням РФ проти України, потребує подальшого наукового розроблення з метою досягнення стану захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави.

Метою статті є надання кримінологічної характеристики загроз національній безпеці України, зумовлених військовою агресією російської федерації, що в подальшому дасть можливість спрогнозувати стан криміногенної ситуації в умовах воєнного стану та в повоєнний період, виробити відповідні заходи антикриміногенного впливу.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світовий правопорядок ґрунтується на низці принципів міжнародного права. Такі принципи затверджені ст. 2 Статуту ООН та зобов'язують усі держави «...розв'язувати свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не наражати на загрозу міжнародний мир та безпеку...», «...утримуватися у своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави...» [2].

Незважаючи на це, низка держав беззастережно порушують зазначені принципи, вчиняючи акти збройної агресії щодо інших. За таких обставин проблема колективної безпеки набуває для сучасних держав надзвичайно вагомого значення. Особливо актуальною проблематика забезпечення національної безпеки є для України, яка стала жертвою повномасштабної військової агресії з боку Росії, в результаті чого зазнала значних людських, матеріальних та територіальних втрат.

Дестабілізація обстановки в Україні, спричинена ззовні, відобразилася і на внутрішніх процесах, зумовивши падіння економіки, сільського господарства, демографічну (загибель військовослужбовців та цивільного населення, вимушена міграція, примусові мобілізації на тимчасово окупованих територіях), енергетичну (у результаті знищення й пошкодження об'єктів критичної інфраструктури), екологічну (внаслідок підриву Каховської ГЕС) кризи, а також погіршення кримінальної ситуації в державі.

Зазначені події дають підстави виділити групи загроз національній безпеці України, які потребують поглибленого військово-політичного, соціально-правового, економічного, психолого-педагогічного, медичного та іншого дослідження з метою прогнозування й подолання (усунення, нейтралізації) деструктивних властивостей таких загроз.

У цій публікації нами поставлено за мету надати характеристику загроз національній безпеці України, зумовлених російською військовою агресією, з точки зору науки кримінології.

По-перше, це людські втрати, адже за міжнародним та національним правом, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. До таких втрат належать загибель та поранення значної кількості військовослужбовців і цивільного населення України. Із кримінологічної точки зору, зі зменшення чисельності населення країни зменшуватиметься і кількість злочинців, проте руйнування сімей внаслідок загибелі батьків під час війни матиме в повоєнний період негативні наслідки для зростаючого покоління, як-от: поява певної кількості дітей-сиріт, втягнення неповнолітніх у зайняття жебрацтвом, у злочинну та іншу протиправну діяльність, підвищення віктимності дітей, які залишилися без батьків (втягнення їх у заняття проституцією, торгівля дітьми, насильницьке використання дітей як донорів тощо).

По-друге, це тимчасова окупація державою-агресором частини території України. У міжнародному праві такі дії визначаються поняттям «злочин агресії», що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. Окрім «злочинів агресії», військово-політичне керівництво держави-агресора є суб'єктом воєнних злочинів і злочинів проти миру та безпеки людства [3].

Так, за даними Офісу Генерального прокурора на сьогодні правоохоронними органами обліковано та розслідується 98 387 злочинів агресії та воєнних злочинів. Із них 95 510 – порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України), 74 – планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України), 60 – пропаганда війни (ст. 436 КК України), 2 743 – інші. Окрім воєнних злочинів, зареєстровано та розслідується 17 045 злочинів проти національної безпеки [4].

При цьому, за справедливим уточненням сучасного вченого-кримінолога проф. І. Богатирьова, «треба враховувати, що кількість незакінчених розслідувань військовою прокуратурою та іншими

правоохоронними органами останнім часом неухильно зростає, оскільки такі кримінальні провадження є резонансними і потребують швидкого розслідування, але за умови дотримання всіх процесуальних норм.

На об'єктивність розслідування кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили злочин в умовах російсько-української війни, впливає декілька чинників. Необхідно зважати, що одні – це злочинці-громадяни держави-агресора, а інші – це українці, які свідомо перейшли на бік ворога та вчинили злочини, передбачені КК України» [5, с. 67].

Варто зазначити, що перебування частини території України в тимчасовій окупації зумовило кризові процеси в демографічній, соціально-економічній, фінансовій, культурній та інших сферах, що в повоєнний період може утворити «сприятливий ґрунт» для розвитку низки криміногенних явищ і процесів (поширення корисливих та корисливо-насильницьких посягань, незаконного обігу зброї, інших форм загальнокримінальної злочинності).

По-третє, це значні економічні збитки України внаслідок збройної агресії РФ, а саме: пошкодження (руйнування) великої кількості об'єктів інфраструктури (транспортної, енергетичної, комунікаційної та ін.), підприємств тощо, що призвело до скорочення господарської діяльності; втрати валового внутрішнього продукту внаслідок загибелі (поранення, контузії, каліцтва або захворювання) людей, вимушеної міграції; втрати житлового фонду та інших об'єктів (благоустрою, громадських будівель, житлово-комунального господарства тощо) [6].

Як результат – погіршення соціально-економічного становища низки територіальних громад та регіонів, що в умовах воєнного стану та в повоєнний період виступатиме детермінантою загальнокримінальних корисливих та корисливо-насильницьких правопорушень.

По-четверте, це загрози екологічного характеру як наслідок завдання державою-агресором збитків надрам, земельному, лісовому, водному та іншим природним фундам України.

Дотично до цього блоку варто виділити й «мінну небезпеку» (велику кількість мін, снарядів, що не розірвалися, вибухових речовин, боєприпасів тощо) на території країни внаслідок ведення воєнних дій.

За даними Міжнародного координаційного центру з питань гуманітарного розмінування ДСНС, з 24 лютого 2022 р. по 29 березня 2023 р. на території України знешкоджено 337 727 вибухонебезпечних предметів, у т. ч. 2 200 авіаційних бомб. Обстежено територію площею 813,8 кв. км. Усього потенційно небезпечних територій залишається 174 тис. кв. км, що становить 30 % від загальної площі держави.

Україна – найбільш замінована країна у світі. Російське вторгнення перетворило країну на велике мінне поле розміром із Великобританію чи Румунію, чи Південну та Північну Корею разом узяті. Чи не щодня відбуваються трагедії, коли українці гинуть або отримують поранення через підриви на мінах. Наприкінці 2022 р. ДСНС інформувала про 185 загиблих і 404 травмованих від мін з дня повномасштабного вторгнення [7].

Водночас за оцінками Світового банку, для розмінування усіх територій в Україні (включно з лісами, водними шляхами) необхідно 70 млрд дол. США [8, с. 47].

По-п'яте, це зростання рівня злочинності із 321 443 кримінальних правопорушень у 2021 р. до 362 636 у 2022 р. [9]. Серед низки дестабілізаційних чинників, які позначилися на погіршенні кримінальної ситуації в державі, таке зростання відбулося в т. ч. і через появу (криміналізацію) раніше невідомих суспільно небезпечних явищ. Такими новими для сучасних реалій кримінально протиправними діяннями стали:

- колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України) [10];
- образа честі і гідності військовослужбовця, погроза військовослужбовцю (ст. 435-1); виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2) [11];
- незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2) [12];
- несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2) [13];
- пособництво державі-агресору (ст. 111-2) [14];
- перетинання державного кордону України з терористичною метою (ст. 258-6 КК України) [15].

Окрім того, посилено відповідальність за державну зраду та диверсію під час воєнного стану [16], а також за мародерство та вчинення окремих кримінальних правопорушень проти власності в умовах воєнного стану [17].

Окрім появи (криміналізації) раніше невідомих суспільно небезпечних явищ, що наведені вище, на зростання рівня злочинності в умовах воєнного стану вплинули й пов'язані зі збройною агресією рф проти України внутрішньосистемні детермінанти в діяльності деяких правоохоронних органів. Так, наприклад, в умовах воєнного стану поліцейські були змушені зосередити значні зусилля на виконанні специфічних функцій, а саме: здійснення охорони на блокпостах, виявлення учасників диверсійно-розвідувальних груп, колаборантів, випадків незаконного обігу зброї тощо. При цьому була дещо послаблена діяльність щодо протидії загальнокримінальним кримінальним правопорушенням, особливо неочевидним; посяганням у сферах господарської діяльності; службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; проти доквілля; проти громадського порядку та моральності; проти безпеки виробництва; проти правосуддя.

По-шосте, зосередження у великій кількості населення (не лише у військовослужбовців, а й у цивільних осіб) вогнепальної зброї. Тут варто зважати на низку норм Закону України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» (від 03.03.2022 р. № 2114-IX), згідно з якими:

– «у період дії воєнного стану громадяни України, а також іноземці та особи без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України (далі – цивільні особи), можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, у тому числі отримати вогнепальну зброю і боєприпаси до неї відповідно до порядку та вимог, встановлених Міністерством внутрішніх справ України» (ст. 1);

– «застосування цивільними особами вогнепальної зброї, отриманої відповідно до цього Закону, здійснюється аналогічно до застосування зброї військовослужбовцями під час виконання ними завдань щодо відсічі збройної агресії проти України в порядку [18], затвердженому Кабінетом Міністрів України» (ст. 2);

– «цивільні особи зобов'язані здати отриману ними вогнепальну зброю і невикористані боєприпаси до неї до органів Національної поліції України не пізніше 10 днів після припинення або скасування дії воєнного стану в Україні.

За порушення вимоги, передбаченої цією статтею, цивільні особи несуть кримінальну відповідальність» (ст. 3);

– «у період дії воєнного стану громадяни України можуть брати участь у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав, застосовуючи власну нагородну зброю, спортивну зброю (пістолети, револьвери, гвинтівки, гладкоствольні рушниці), мисливську нарізну, гладкоствольну чи комбіновану зброю та бойові припаси до неї» (ст. 4);

– «цивільні особи не несуть відповідальності за застосування вогнепальної зброї проти осіб, які здійснюють збройну агресію проти України, якщо така зброя застосована на підставі та в порядку, визначених статтею 1 та статтею 4 цього Закону» (ст. 5) [19].

Нехтування цим криміногенним фактором може призвести до збільшення кількості кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин (умисні та необережні вбивства, інші кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи; розбійні напади; бандитизм; озброєні злочинні угруповання; торгівля вогнепальною зброєю, боєприпасами та вибуховими речовинами), погіршення стану громадського порядку та громадської безпеки.

Висновки

Отже, результати проведеного дослідження дають підстави спрогнозувати у повоєнний період погіршення криміногенної обстановки в державі та зниження рівня протидії злочинності в силу браку професійних кадрів правоохоронних органів. З іншого боку, ситуація може коригуватися такими чинниками:

а) значна частина працівників правоохоронних органів під час війни набула значного практичного досвіду протидії злочинним (у тому числі озброєним) угрупованням і може цей досвід передати новим співробітникам, які прийматимуться на службу в повоєнний період;

б) загальнонаціональний патріотичний підйом і згуртованість українського народу в умовах війни сприяли налагодженню ефективної комунікації та розширенню взаємодії органів державної влади з населенням територіальних громад усіх рівнів. Вважаємо, що налагодження такої комунікації дасть змогу, завдяки зростанню підтримки населенням діяльності зазначених органів, збільшити число бажаючих сприяти підвищенню рівня безпеки в територіальній громаді, значною мірою компенсувати недоліки в діяльності відповідних органів.

Як варіанти вирішення низки проблем у цій сфері вбачаємо за доцільне вжиття таких основних заходів:

1) надання правової оцінки та належне документування воєнних злочинів, вчинених державою-агресором на території України, з метою забезпечення принципу невідворотності кримінальної відповідальності;

2) проведення постійного міжвідомчого моніторингу стану і тенденцій вчинення кримінальних правопорушень в Україні з виявленням, аналізом і оцінкою їх причин та умов;

3) упровадження програмно-апаратного комплексу «Безпечна країна», що дасть змогу побудувати багаторівневу систему управління безпекою України [20];

4) удосконалення системи контролю за незаконним обігом вогнепальної зброї, боєприпасів та вибухових речовин, виявлення місць їх зберігання, осіб, які здійснюють торгівлю такими речами в Україні та за кордоном;

5) залучення міжнародних експертів та зарубіжних фахівців до підготовки кадрів для правоохоронних органів у контексті стандартів ЄС та НАТО, продовження позитивної практики закордонних службових відряджень та взаємного обміну фахівцями правоохоронного профілю;

6) міжнародна технічна допомога сучасними інноваційними засобами протидії злочинності;

7) розроблення, апробація й цільове впровадження корекційних програм патріотичного виховання стосовно засуджених за колабораційну діяльність (ст. 111-1 КК України), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) та інші злочини проти основ національної безпеки України, а також широке проведення заходів патріотичної спрямованості на деокупованих територіях;

8) інформаційно-пропагандистська робота в широких верствах населення за напрямками: «мінна безпека», «безпека поведінки зі зброєю та боєприпасами», «інформаційна (кібер-) безпека», «небезпека вживання наркотичних засобів і психотропних речовин» тощо;

9) проведення постійної та адресної індивідуально-профілактичної роботи з особами із посттравматичним стресовим розладом;

10) подальша широкомасштабна протидія інформаційному впливу з боку масмедіа держави-агресора через різноманітні канали комунікації (телебачення, радіо, соціальні мережі, телеграм-канали, білборди тощо) та інші заходи.

Перелік наведених заходів не є вичерпним, а має базово орієнтовний характер, що дає можливість досягнути основні загрози національній безпеці, з якими зіткнулися українське суспільство й держава в умовах військової агресії російської федерації й подолання яких має стати спільною справою із залученням національних та міжнародних ресурсів.

Перспективою подальших досліджень є розроблення заходів запобігання та протидії злочинності як загрози державній безпеці в умовах воєнного стану та в повоєнний період.

Перелік джерел посилання

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. Ст. 241.

2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: <http://surl.li/dndtn> (дата звернення: 23.06.2023).

3. Які злочини скоює Росія в Україні? *Український інститут національної пам'яті*. URL: <http://surl.li/eoqgw> (дата звернення: 23.06.2023).

4. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (дата звернення: 23.06.2023).

5. Богатирьов І. Г. Російсько-українська війна: погляд кримінолога. Київ: ТОВ «Видавничий дім «АДЕФ-УКРАЇНА», 2023. 244 с.

6. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 р. № 326. URL: <http://surl.li/duhsm> (дата звернення: 23.06.2023).

7. Дайджест ключових наслідків російської агресії для українського довкілля за 23–29 березня 2023 року. *ЕкоЗагроза*. URL: <https://ecozaagroza.gov.ua/news/106> (дата звернення: 23.06.2023).

8. Звіт про прямі збитки інфраструктури, непрямі втрати економіки від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України, та попередня оцінка потреб України у фінансуванні відновлення. URL: <http://surl.li/cuvus> (дата звернення: 23.06.2023).

9. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіс Генерального прокурора*. URL: <http://surl.li/bnzkm> (дата звернення: 23.06.2023).

10. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 р. № 2108-IX. URL: <http://surl.li/kxrgs> (дата звернення: 23.06.2023).

11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції : Закон України від 03.03.2022 р. № 2110-IX. URL: <http://surl.li/kxrhc> (дата звернення: 23.06.2023).

12. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги: Закон України від 24.03.2022 р. № 2155-IX. URL: <http://surl.li/kxrhj> (дата звернення: 23.06.2023).

13. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану : Закон України від 24.03.2022 р. № 2160-IX. URL: <http://surl.li/kxrhhu> (дата звернення: 23.06.2023).

14. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки : Закон України від 14.04.2022 р. № 2198-IX. URL: <http://surl.li/kxrii> (дата звернення: 23.06.2023).

15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом : Закон України від 21.03.2023 р. № 2997-IX. URL: <http://surl.li/kxrik> (дата звернення: 23.06.2023).

16. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за злочини проти основ національної безпеки України в умовах дії режиму воєнного стану : Закон України від 03.03.2022 р. № 2113-IX. URL: <http://surl.li/kxrit> (дата звернення: 23.06.2023).

17. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: <http://surl.li/kxjrb> (дата звернення: 23.06.2023).

18. Про затвердження Порядку застосування цивільними особами вогнепальної зброї під час участі у відсічі та стримуванні збройної агресії Російської Федерації та/або інших держав проти України у період дії воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 15.04.2022 р. № 448. URL: <http://surl.li/kxjrw> (дата звернення: 23.06.2023).

19. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України: Закон України від 03.03.2022 р. № 2114-IX. URL: <http://surl.li/kxrke> (дата звернення: 23.06.2023).

20. Упровадження комплексу «Безпечна країна» дасть змогу побудувати багаторівневу систему управління безпекою України. *Портал МВС*. URL: <http://surl.li/kxrkm> (дата звернення: 23.06.2023).

Стаття надійшла до редакції 02.08.2023 р.

UDC 343.9:351.86(477):341.31(470+571)

M. Puzyrov

CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE CAUSED BY THE MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION

The article examines the threats to the national security of Ukraine caused by the military aggression of the Russian Federation under the prism of criminological science. The main ones include the following: 1) human losses; 2) temporary occupation by the aggressor state of part of the territory of Ukraine; 3) significant economic losses; 4) environmental threats; 5) «mine hazard»; 6) increase in the level of criminality during martial law; 7) concentration of firearms in a large number of population.

The main criminological measures are proposed to overcome (minimize the consequences of) threats to the national security of Ukraine caused by the military aggression of the Russian Federation, in particular: 1) providing a legal assessment and proper documentation of war crimes committed by the aggressor state on the territory of Ukraine, in order to ensure the principle of inevitability of criminal liability; 2) conducting permanent interdepartmental monitoring of the state and trends in the commission of criminal offenses in Ukraine with identification, analysis and assessment of their causes and conditions; 3) implementation of the software and hardware complex «Safe Country», which will make it possible to build a multi-level security management system of Ukraine; 4) improvement of the system of control over the illegal circulation of firearms, ammunition and explosives, identification of their storage places, persons who trade in such things in Ukraine and abroad; 5) international technical assistance with modern innovative means of combating criminality; 6) development, approval and targeted implementation of correctional programs of patriotic education for those convicted of collaborative activities (Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine), aiding the aggressor state (Article 111-2 of the Criminal Code of Ukraine) and other crimes against the foundations of national security of Ukraine, and as well as wide-ranging events of patriotic orientation in the de-occupied territories; 7) conducting permanent and targeted individual preventive work with persons with post-traumatic stress disorder; 8) further large-scale opposition to informational influence by the mass media of the aggressor state through various communication channels (television, radio, social networks, telegram channels, billboards, etc.) and other measures.

Keywords: national interests; military and political leadership; state security; national security; threats; military aggression; martial law; criminological characteristics; crimes against peace, human security and international legal order; war crimes; forced migration; illegal circulation of firearms, ammunition and explosives.

Пузирьов Михайло Сергійович – доктор юридичних наук, старший дослідник, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-7814-9476>